

market monitor

Focus op de bouwsector
prestaties en vooruitzichten

Disclaimer

Dit rapport wordt louter ter informatie verstrekt en is niet bedoeld als enige aanbeveling of advies aan de lezer(s) met betrekking tot een specifieke transactie, investering of strategie. Lezers zijn zelf verantwoordelijk voor het nemen van commerciële en andere beslissingen omtrent de verstrekte informatie. Hoewel Atradius al het noodzakelijke heeft gedaan om te verzekeren dat de informatie in dit rapport verkregen is van betrouwbare bronnen, kan Atradius niet verantwoordelijk gesteld worden voor fouten of omissies, of voor de resultaten verkregen door gebruik van deze informatie. Alle informatie in dit rapport wordt gegeven 'zoals ze is', zonder garantie op volledigheid, accuraatheid, tijdsgebondenheid, of op de resultaten verkregen door gebruik van het rapport, en zonder garantie van enige soort, uitdrukkelijk of geïmpliceerd. In geen geval zal Atradius, haar gerelateerde partners of corporaties, of de partners, agenten of werknemers hiervan verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor enige genomen beslissing of actie die zij zouden nemen op basis van de in dit rapport verstrekte informatie om het even welke schade het betreft, zelfs wanneer vooraf geïnformeerd over de mogelijke negatieve gevolgen.

In deze uitgave...

Inleiding	Meer solide fundamenten.....	4
Volledige rapporten		
Frankrijk	Nog steeds veel betalingsachterstand.....	5
Duitsland	Groeiversnelling verwacht voor 2016.....	7
Italië	Kleinere spelers hebben het nog steeds moeilijker	9
Nederland	Een eenzijdig herstel.....	11
Verenigde Staten	Prestaties blijven naar verwachting robuust in 2016.....	13
Marktprestaties in een oogopslag		
België	De groei blijft naar verwachting zwak in 2016.....	15
Spanje	Eindelijk een opleving gaande	16
Verenigd Koninkrijk	Veel insolventies in 2015	17
Marktprestaties in een flits		
	Australië, India, Japan, Mexico, Turkije, Verenigde Arabische Emiraten.....	18
Overzichtstabel	Overzicht van de prestaties per sector en per land.....	22
Sectorprestaties	Veranderingen sinds december 2015.....	24

Op de volgende pagina's geven we aan de hand van de volgende weersymbolen de algemene economische vooruitzichten per sector weer:

Uitstekend

Goed

Redelijk

Matig

Slecht

Meer solide fundamenten

De financiële crisis van 2008 veroorzaakte wereldwijd een hevige schok in de bouwsector. Inmiddels zien we een zekere terugkeer naar economische normaliteit, al gaat dat in sommige regio's en landen sneller dan in andere.

De ontwikkelde markten mogen zich verheugen op positievere kortetermijnvooruitzichten dan in voorgaande jaren, nu de gevolgen van de wereldwijde financiële crisis wegebben, de gezinsinkomens zich herstellen en de openbare financiën verbeteren. Het lijkt erop dat in landen als Frankrijk, Italië, Nederland en Spanje de recessie in de bouwsector op zijn minst begonnen is uit te bodemen, terwijl de sector in de Verenigde Staten en Duitsland al aanhoudende groei laat zien.

De huidige economische vertraging in China heeft gevolgen voor de prestaties van de bouwsector in andere landen, omdat deze de vraag naar en de prijzen van grondstoffen doet dalen. De mijnbouw in Australië is een voorbeeld van hoe de bouwsector van grote grondstoffenexporteurs gebukt gaat onder de vertraging in China. De huidige scherpe daling van de olieprijs heeft zowel een negatieve als positieve impact op de bouwsector:

negatief is dat ze de bouwactiviteit in olieproducerende landen zoals de Verenigde Arabische Emiraten ernstig hindert en dat ze het energiegerelateerde bouwsegment in de VS hard heeft getroffen; positief is dat ze de bouwsector in andere markten indirect kan helpen door de druk op overheidsbegrotingen te verlichten (in India bijvoorbeeld creëert de daling van de olieprijs meer ruimte voor investeringen in infrastructuur) en dat ze het besteedbare gezinsinkomen verhoogt. Daarnaast zijn oliegerelateerde bouwmaterialen goedkoper geworden.

In de meeste landen die in deze Market Monitor aan bod komen, profiteert de bouwsector van de lagere grondstoffenprijzen. Het positieve effect hiervan op hun financiële situatie wordt echter grotendeels tenietgedaan door de hevige concurrentie en de zware druk op de prijzen, die de winstmarges van bouwondernemingen blijven uithollen. Late betalingen en cashflowproblemen van kleinere spelers blijven een probleem in de sector. Hoewel verwacht wordt dat het aantal insolventies in de bouw zal afvlakken of zelfs dalen in veel landen, ligt het percentage faillissementen in deze sector nog steeds hoger dan in de meeste andere sectoren.

Frankrijk

- **Bouwactiviteit nam in 2015 met 3% af**
- **Nog steeds veel gevallen van betalingsachterstand**
- **Een bescheiden herstel verwacht in 2016**

Overzicht

Beoordeling kredietrisico	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Trend in wanbetaling over de afgelopen 6 maanden				✓	
Ontwikkeling van wanbetaling in de komende 6 maanden			✓		
Trend in insolventies over de afgelopen 6 maanden			✓		
Ontwikkeling van insolventies in de komende 6 maanden			✓		
Financieringscondities	zeer hoog	hoog	gemiddeld	laag	zeer laag
Afhankelijkheid van bankfinanciering			✓		
Algehele schuldenlast van de sector			✓		
Bereidheid van banken om krediet te verlenen aan de sector					✓
Bedrijfsklimaat	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Winstmarges: algemene trend over de afgelopen 12 maanden				✓	
Situatie algemene vraag (verkoop)			✓		

Bron: Atradius

De bouw is goed voor 4,95% van het Franse bbp, met 540.000 bedrijven die werk bieden aan ongeveer 1,5 miljoen mensen. De sector bestaat voornamelijk uit kleine ondernemingen (ongeveer 95% van de bouwbedrijven telt 10 of minder werknemers), met bijna 200 ondernemingen die meer dan 200 mensen in dienst hebben en enkele grotere spelers als Bouygues, Vinci en Eiffage die internationaal actief zijn.

Volgens de Franse bouwfederatie (Fédération Française du Bâtiment, FFB) ging de Franse bouwactiviteit in 2015 verder achteruit (een volumekrimp van 3%), en dat voor het zevende jaar op rij sinds de grote recessie in 2008. De sector werd getroffen door de nog steeds trage economische groei (0,2% in 2014 en 1,1% in 2015), de lage koopkracht van de huishoudens (als gevolg van de aanhoudend hoge werkloosheid en de ongunstige fiscale maatregelen) en de bezuinigingen op de overheidsuitgaven. Al deze factoren belemmerden investeringen in de bouwsector.

Volgens de FFB daalde de woningbouwproductie in 2015 met 3,9% in volume en blijft het aantal in aanbouw genomen woningen laag. In het niet-residentiële segment vielen de openbare werken met 18% terug, terwijl het particuliere segment een krimp van 6,6% liet optekenen. Het niveau van de activiteit, werkgelegenheid, orderportefeuille en productiecapaciteit bleef zeer laag in vergelijking met het langetermijngemiddelde.

Gegeven de zwakke prestaties van de bouwsector en de lage vraag in voorgaande jaren is het geen verrassing dat Franse bouwbedrijven met veel problemen worden geconfronteerd. De inkomsten en investeringen staan op een laag niveau, de concurrentie is bikkelhard, en de prijzen en winstgevendheid staan beide onder druk. De grote spelers blijven druk zetten op hun onderaannemers, en de banken blijven zeer selectief in hun kredietverstrekking. Dit maakt het moeilijk om een kortlopend krediet te krijgen. Daarnaast wordt de financiële situatie van bouw-

Frankrijk: bouwsector

	2014	2015f	2016f
Bbp-groei (%)	0,2	1,1	1,3
Groei van de toegevoegde waarde van de sector (%)	-0,7	-0,6	1,6
Aandeel van de sector in de nationale economie (%)			4,9
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 3 jaar (%)			-1,0
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 5 jaar (%)			-1,7
Exportgerichtheid			heel laag
Concurrentie			sterk

Bronnen: IHS, Atradius

bedrijven vaak beïnvloed door het 'schaareffect' van lage marges en lange betalingstermijnen. De ongunstige marktomstandigheden met een sterke concurrentie en zwakke vraag weerhouden bedrijven ervan om hun prijzen te verhogen, terwijl de hoge personeelskosten drukken op hun financiële situatie. Vanwege de nog steeds moeilijke toegang tot kortlopende kredietfaciliteiten blijft liquiditeitsbeheer een groot probleem. Het aantal insolventies en meldingen van niet-betaling nam in 2015 verder toe.

Verwacht wordt dat de bouwproductie in 2016 met 2,5% zal opveren en dat de woningbouwactiviteit met 5,5% zal groeien, mede dankzij de overheidssteun voor nieuwbouw- en renovatieprojecten (bijvoorbeeld belastingvrijstellingen en -verminderingen voor vastgoedbeleggers en starters op de woningmarkt en verlaging van de btw op afwerking) en het toenemende aantal leningen voor vastgoedaankopen door particuliere huishoudens. De activiteit in de utiliteitsbouw zal naar verwachting zwak blijven, vooral in het segment openbare werken. Dit segment zal vermoedelijk verder gebukt gaan onder de zwakke investeringen: de regering heeft besloten om voor de periode 2015-2017 bijna EUR 12 miljard minder toe te kennen aan lokale overheden (ongeveer EUR 4 miljard per jaar) in het kader van een globaal programma om over een periode van drie jaar EUR 50 miljard te besparen teneinde het overheidstekort aan te pakken. Voor

de onderhouds-, renovatie- en reparatieactiviteit wordt een stijging van 0,4% voorspeld. Het aantal insolventies en meldingen van niet-betaling zal naar verwachting niet verder oplopen in de eerste helft van 2016, maar zal wel op een hoog niveau blijven.

Ondanks de verwachte opleving moeten we voorzichtig blijven in ons risicoacceptatiebeleid, al bieden we onze klanten nog steeds dekking aan als dat redelijk en verstandig is. We monitoren en analyseren afnemers nauwlettend om onze klanten te behoeden voor potentieel grote risico's.

- We focussen ons op de liquiditeitspositie van afnemers en op de kredietfaciliteiten die voor hen beschikbaar zijn, vooral in het geval van kleinere en middelgrote bedrijven.
- Er moeten verschillende belangrijke financiële indicatoren worden geanalyseerd: het niveau van de activiteit, de marges en het vermogen om de behoefte aan werkkapitaal te financieren. Hoge financieringskosten zijn een belangrijke indicator van mogelijke druk op de liquiditeit.

Franse bouwsector

Sterke Punten

Structureel tekort aan woningen als gevolg van de demografische ontwikkeling (groeiende bevolking)

Rentevoeten nog steeds laag

Zwakke Punten

Zwakke economische groei en maatregelen om het hoge overheidstekort terug te dringen

Hoge werkloosheid

Kosten stijgen sneller dan de prijzen

Bron: Atradius

Duitsland

- Groeiversnelling verwacht voor 2016
- Slecht betalingsgedrag van overheidsdebiteuren blijft een probleem
- De daling van het aantal insolventies vertraagt

Overzicht

Beoordeling kredietrisico	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Trend in wanbetaling over de afgelopen 6 maanden			✓		
Ontwikkeling van wanbetaling in de komende 6 maanden		✓			
Trend in insolventies over de afgelopen 6 maanden		✓			
Ontwikkeling van insolventies in de komende 6 maanden		✓			
Financieringscondities	zeer hoog	hoog	gemiddeld	laag	zeer laag
Afhankelijkheid van bankfinanciering				✓	
Algehele schuldenlast van de sector				✓	
Bereidheid van banken om krediet te verlenen aan de sector			✓		
Bedrijfsklimaat	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Winstmarges: algemene trend over de afgelopen 12 maanden			✓		
Situatie algemene vraag (verkoop)		✓			

Bron: Atradius

De Duitse bouwsector is goed voor 3,3% van het Duitse bbp. De sector bestaat voor 90% uit kleine bedrijven (minder dan 20 werknemers), die 45% van de totale bouwomzet realiseren. 35% van de omzet van de sector wordt gegenereerd door bedrijven met 20 tot 100 werknemers. Het resterende omzetaandeel van 20% is voor rekening van grote bedrijven met meer dan 100 werknemers. Kleine bedrijven richten zich voornamelijk op woningbouw (ongeveer 70% van de activiteiten), terwijl grote bouwbedrijven hun omzet grotendeels in het buitenland genereren.

De prestaties van de Duitse bouwsector bleven positief in 2015, hoewel de omzetgroei vertraagde tot 1% na een stijging van 4,1% in 2014. Volgens de Duitse bouwfederatie zal de omzet in 2016 met 3% stijgen tot EUR 103 miljard. De woningbouw zal naar verwachting met 5% stijgen dankzij de hoge werkgelegenheidsgraad, de lage rente en de noodzaak om nieuwe huisvesting te voorzien voor de vele vluchtelingen en asielzoekers. De subsector openbare werken zal naar verwachting met 4% groeien als

gevolg van de hogere investeringen in infrastructuur, maar verwacht wordt dat de commerciële bouw dit jaar zal afvlakken.

In de Duitse bouwsector worden facturen na gemiddeld 45 tot 50 dagen betaald. Het aantal gevallen van wanbetaling nam in 2015 verder af en verwacht wordt dat deze trend zich zal doorzetten in de eerste helft van 2016. Bouwbedrijven zijn niet overdreven afhankelijk van bancaire financiering, aangezien voorschotten of termijnbetalingen door investeerders een belangrijke bron van financiering zijn.

Het slechte betalingsgedrag van overheidsdebiteuren blijft echter een probleem omdat het de liquiditeit van leveranciers onder druk zet. Dankzij de toenemende vraag en de stabiele winstmarges is het aantal insolventies in de bouw de afgelopen jaren gedaald. Voor 2016 wordt een verdere daling voorspeld, in lijn met de algemene trend in Duitsland (het aantal insolventies van Duitse bedrijven zal naar verwachting met 2% dalen in 2016,

Duitsland: bouwsector

	2014	2015f	2016f
Bbp-groei (%)	1,6	1,7	2,0
Groei van de toegevoegde waarde van de sector (%)	2,7	2,5	4,1

Aandeel van de sector in de nationale economie (%)	3,3
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 3 jaar (%)	1,3
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 5 jaar (%)	3,2
Exportgerichtheid	laag
Concurrentie	sterk

Bronnen: IHS, Atradius

na een daling van 5% in 2015). Procentueel gezien zijn er in de bouwsector echter nog steeds meer insolventies dan in andere sectoren. Volgens Creditreform waren er in de eerste helft van 2015 95 insolventies per 10.000 bedrijven in de bouwsector, in vergelijking met 43 per 10.000 in de verwerkende industrie.

Gezien de goede prestaties van de Duitse bouw- en bouwmaterialensector de afgelopen jaren en de veelbelovende bedrijfsvooruitzichten voor 2016 blijft ons risicoacceptatiebeleid ten aanzien van deze sector vrij soepel. Bij de beoordeling van het debiteurenrisico houden we doorgaans rekening met de operationele resultaten, het eigen vermogen, de liquiditeit en de financiering (bijvoorbeeld verhouding tussen werk in uitvoering en vooruitbetalingen) alsook de orderportefeuille.

Ondanks onze doorgaans open houding beschouwen we de bouwsector nog steeds als een risicovollere sector dan andere sectoren. Veel bouwbedrijven – vooral kleinere – hebben traditioneel zwakke eigenvermogensratio's (het gedeelte van het ei-

gen vermogen dat wordt gebruikt om de activa van een bedrijf te financieren) en beperkte financiële ruimte. Als we over minder achtergrondinformatie beschikken, zijn we natuurlijk zeer voorzichtig bij de beoordeling van de kredietwaardigheid van bouw-/bouwmaterialenbedrijven die minder dan één jaar actief zijn, tenzij ze deel uitmaken of een afsplitsing zijn van een grotere groep. Ten aanzien van bedrijven die naar onze mening een slechte kredietwaardigheid en negatieve operationele resultaten hebben, hanteren we uiteraard een zeer restrictief acceptatiebeleid.

Bedrijven die vooral werken in opdracht van klanten uit de publieke sector (aanleg van wegen, spoorwegen en andere infrastructuur) worden vaak geconfronteerd met achterstallige betalingen door hun klanten, waardoor hun liquiditeit onder druk kan komen te staan. Daarom is ons acceptatiebeleid ten aanzien van dit segment voorzichtiger en voeren we extra analyses uit.

Duitse bouwsector

Sterke Punten

Solide prestaties sinds 2010, ondersteund door de robuuste Duitse economie

Aanzienlijke specialisatie, vooral in de bouwdiensten

Sterk in technische innovatie, met name op het gebied van energie-efficiëntie

Zwakke Punten

Zeer groot aantal kleine bedrijven die in deze sector actief zijn

Beperkte toegang tot de internationale kapitaalmarkten

Bron: Atradius

Italië

- Verwacht wordt dat de recessie zijn diepste punt heeft bereikt
- Kleinere spelers hebben het nog steeds moeilijker
- Banken blijven terughoudend met het verstrekken van kredieten

Overzicht

Beoordeling kredietrisico	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Trend in wanbetaling over de afgelopen 6 maanden			✓		
Ontwikkeling van wanbetaling in de komende 6 maanden			✓		
Trend in insolventies over de afgelopen 6 maanden				✓	
Ontwikkeling van insolventies in de komende 6 maanden			✓		
Financieringscondities	zeer hoog	hoog	gemiddeld	laag	zeer laag
Afhankelijkheid van bankfinanciering	✓				
Algehele schuldenlast van de sector	✓				
Bereidheid van banken om krediet te verlenen aan de sector					✓
Bedrijfsklimaat	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Winstmarges: algemene trend over de afgelopen 12 maanden			✓		
Situatie algemene vraag (verkoop)				✓	

Bron: Atradius

De Italiaanse bouwsector is goed voor 4,8% van het Italiaanse bbp. De sector werd zwaar getroffen door de economische recessie van de afgelopen jaren, met een bbp-krimp in de jaren 2012, 2013 en 2014. Sinds de wereldwijde kredietcrisis in 2008 is de Italiaanse bouwsector bijna 50% van zijn productiewaarde en 69.000 arbeidsplaatsen kwijtgeraakt als gevolg van de daling van het bbp, de lagere overheidsuitgaven, de afgenomen particuliere investeringen en een ernstige kredietschaarste.

Niet alle bedrijven zijn echter in gelijke mate getroffen door de recessie. De meeste grote spelers in de bouwsector zijn veerkrachtig gebleken dankzij het feit dat ze hun portefeuille hebben gediversifieerd met infrastructuurwerken en dankzij hun exportgerichtheid. In 2014 bijvoorbeeld steeg de door de export gegenereerde bouwomzet met 9,7%, wat de vertraging van de binnenlandse omzet (-6%) deels compenseerde. Deze stijging kwam vooral grotere spelers ten goede. Bouwcoöperaties en consortia

die gericht zijn op de binnenlandse markt en afhankelijk zijn van openbare werken zijn zwaar getroffen door de verslechtering van de vraag en de daling van de verstrekte bankkredieten. Een ander groot probleem zijn de late betalingen door overheidsinstanties, met een gemiddelde betalingstermijn van 177 dagen en met EUR 8 miljard aan onbetaalde facturen in 2015. Kleine en middelgrote ondernemingen die zich richten op woningbouw waren het bedrijfssegment dat het zwaarst getroffen werd als gevolg van de afgenomen investeringen in particuliere woningbouw en de moeilijkere toegang tot bankkredieten. De enige uitzondering waren renovatiewerken die werden ondersteund door stimuleringsmaatregelen van de overheid.

Sinds eind 2014 gaat de Italiaanse bouwsector minder snel achteruit dankzij de bescheiden opleving van de economie (het bbp steeg in 2015 met 0,7% na jaren van krimp). Volgens ISTAT (het Italiaanse bureau voor de statistiek) vertraagde de krimp van de

Italië: bouwsector

	2014	2015f	2016f
Bbp-groei (%)	-0,4	0,7	1,0
Groei van de toegevoegde waarde van de sector (%)	-6,9	-1,3	1,8

Aandeel van de sector in de nationale economie (%)	4,8
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 3 jaar (%)	-6,2
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 5 jaar (%)	-5,2
Exportgerichtheid	heel laag
Concurrentie	sterk

Bronnen: IHS, Atradius

bouwproductie tot 2,6% j-o-j in de periode januari-oktober 2015, na een daling van 6,9% in 2014. De marktindicatoren blijven echter negatief voor investeringen in sociale huisvesting en openbare infrastructuur.

De prognose voor 2016 is dat de Italiaanse economie met 1% zal groeien en dat de bouwproductie met slechts 0,5% zal krimpen. De investeringen zullen naar verwachting met 3,2% toenemen dankzij overheidsinvesteringen en investeringen in buitengewoon onderhoud van bestaande gebouwen (+1,5%), terwijl de investeringen in nieuwe woningen weer zullen dalen (-3%).

Het aantal insolventies in de bouw nam in 2015 verder toe. Bij drie van die insolventies ging het om gevestigde bouwconsortia. Verwacht wordt dat het aantal bedrijfsfaillissementen in 2016 niet aanzienlijk zal afnemen en op een historisch hoog niveau zal blijven – in tegenstelling tot de voorspelde insolventiecijfers voor alle Italiaanse bedrijven, die in 2016 naar verwachting met 4% zullen dalen. Coöperaties en kleine en middelgrote ondernemingen die gericht zijn op de binnenlandse woningbouw lopen nog steeds een hoog faillissementsrisico. De verwachting is dat handelsschulden en vorderingen lang onbetaald blijven, zonder opmerkelijke verbetering van de liquiditeit en het betalingsgedrag van de sector.

De banken zijn nog steeds zeer terughoudend met het verstrekken van kredieten aan bouwbedrijven, terwijl de leningen voor particuliere woningbouwprojecten ook op een laag niveau blijven – hoewel het ECB-programma van kwantitatieve verruiming bedoeld is om liquiditeit te injecteren en investeringen aan te moedigen. Veel bedrijven in de sector hebben nog altijd een hoge schuldgraad.

Daarom blijft ons risicoacceptatiebeleid restrictief: de recessie lijkt dan wel te zijn uitgebodemd, maar een diep herstel is nog niet in zicht. We zijn echter soepeler ten aanzien van bedrijven in de bouwsector die zich meer op de export richten en minder afhankelijk zijn van de binnenlandse overheidssector.

Bij het nemen van een beslissing om al dan niet een kredietverzekering aan te bieden op bouwbedrijven besteden we speciale aandacht aan de kwaliteit van de kredietportefeuille, de orderportefeuille en de dekking met vooruitbetalingen, het bedrag en de looptijd van schulden, en de mate waarin de cashflow toelaat om investeringen te doen en schulden af te lossen. De financieringsgraad moet coherent zijn met de beschikbare liquiditeit en het eigen vermogen. Bij gevoeligere en grote gevallen worden gesprekken met afnemers gevoerd om een beter inzicht te krijgen in hun financiële en bedrijfsstrategieën.

Italiaanse bouwsector

De exportvraag komt grotere spelers ten goede

De binnenlandse vraag blijft zwak

Restrictieve kredietverlening door banken

Kleinere bedrijven hebben een gebrek aan financiële weerbaarheid

Bron: Atradius

Nederland

- Een eenzijdig herstel
- Marges blijven onder druk staan
- Consolidatie moet nog plaatsvinden

Overzicht

Beoordeling kredietrisico	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Trend in wanbetaling over de afgelopen 6 maanden		✓			
Ontwikkeling van wanbetaling in de komende 6 maanden		✓			
Trend in insolventies over de afgelopen 6 maanden		✓			
Ontwikkeling van insolventies in de komende 6 maanden		✓			
Financieringscondities	zeer hoog	hoog	gemiddeld	laag	zeer laag
Afhankelijkheid van bankfinanciering		✓			
Algehele schuldenlast van de sector			✓		
Bereidheid van banken om krediet te verlenen aan de sector				✓	
Bedrijfsklimaat	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Winstmarges: algemene trend over de afgelopen 12 maanden				✓	
Situatie algemene vraag (verkoop)			✓		

Bron: Atradius

Na twee jaar van krimp veerde de Nederlandse bouwsector in 2014 eindelijk op met een omzetgroei van 1,5%. Dit herstel zette zich in 2015 voort in lijn met de opleving van de economische groei in Nederland (het bbp steeg met 2,1%). De verwachting is dat de omvang van de productie in 2015 met 3% is gestegen en in 2016 verder zal groeien. De huizenprijzen hebben zich hersteld en veel bouwbedrijven zijn positiever geworden en verwachten dat hun omzet zal stijgen.

Het herstel begon bij een zeer laag punt: in 2014 lagen de bouwvolumes maar liefst 20% onder het niveau van 2008, en tussen 2009 en 2014 daalde het aantal afgewerkte woningen met ongeveer 60%. Tegelijkertijd blijft het herstel in de Nederlandse bouwmarkt eenzijdig en vooral te danken aan de groei van het woningbouwsegment, terwijl de niet-residentiële subsector, met name het segment infrastructuur- en utiliteitsbouw, nog steeds met een bescheiden vraag wordt geconfronteerd. Verwacht

wordt dat de woningbouwproductie in 2015 met 6% is gegroeid en in 2016 met meer dan 3% zal groeien. In de komende jaren zal de vraag naar nieuwbouwwoningen structureel hoger zijn dan tijdens de crisis.

Het infrastructuursegment heeft ook geprofiteerd van de verbeterende marktomstandigheden. Het is echter sterk afhankelijk van de overheid als zijn belangrijkste klant en heeft dan ook te lijden onder de maatregelen om de overheidsuitgaven terug te dringen. De concurrentie tussen bedrijven in het segment infrastructuurbouw blijft zeer fel. Ondertussen heeft het segment utiliteitsbouw nog steeds te lijden onder het gebrek aan evenwicht tussen vraag en aanbod. Veel bedrijven die actief zijn in dit segment zien hun inkomsten nog steeds dalen, met een sterke druk op hun marges. Een positieve uitzondering is de toename van nieuw gebouwde logistieke centra en de toename van het aantal renovatie- en transformatieprojecten.

Nederland: bouwsector

	2014	2015f	2016f
Bbp-groei (%)	1,0	2,1	1,7
Groei van de toegevoegde waarde van de sector (%)	3,6	4,3	2,6
Aandeel van de sector in de nationale economie (%)			4,5
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 3 jaar (%)			-2,9
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 5 jaar (%)			-2,9
Exportgerichtheid			heel laag
Concurrentie			zeer sterk

Bronnen: IHS, Atradius

De verwachting is dat de Nederlandse bouwsector de komende jaren met gemiddeld ongeveer 2% zal groeien, aangezien de economische groei robuust blijft.

Dankzij het herstel van de bouwsector daalden het aantal meldingen van niet-betaling en het aantal kredietverzekeringsclaims in 2015. Verwacht wordt dat zowel het aantal gevallen van niet-betaling als het aantal insolventies verder zal dalen in de eerste helft van 2016. Door de aanhoudend sterke concurrentie in de markt zijn veel Nederlandse bouwbedrijven verwickeld in een prijzenoorlog, wat hun marges verder onder druk zet. In de afgelopen recessiejaren werden veel bedrijven geconfronteerd met verliezen en waardeverminderingen, waardoor zowel hun liquiditeit als solvabiliteit verzwakte. Ondertussen blijft het kredietbeleid van de banken ten aanzien van bouwbedrijven vooralsnog tamelijk restrictief. Daardoor focussen bedrijven zich nog altijd op de cashflow en het werkkapitaal – en op een strenger debiteurenbeheer. Ondanks het feit dat de laatste paar jaar veel Nederlandse bouwbedrijven failliet zijn gegaan, is er nog steeds overcapaciteit in de markt en is het wachten op een consolidatie.

Hoewel onze risicobereidheid met betrekking tot Nederlandse bouwbedrijven licht toenam in 2015, handhaven we ons voorzichtige acceptatiebeleid omdat de marktomstandigheden nog altijd moeilijk zijn. Deze beslissing is mede ingegeven door het feit dat grote insolventies nog steeds een probleem zijn (ondanks de algemeen dalende trend), zoals het recente faillissement van de grote technische dienstverlener Royal Imtech N.V.

Bij de beoordeling van de kredietwaardigheid van een afnemer vragen wij up-to-date financiële informatie, gedetailleerde informatie over zijn orderportefeuille voor 2015 en informatie over de betalingservaring. Daarnaast verzamelen we informatie over de financiering van het bedrijf (convenanten/zekerheden) en de vervaldata van bankkredieten. Wij streven er nog steeds naar om de dekking die wij onze klanten kunnen bieden te maximaliseren. Borgstellingen door derden (indien beschikbaar) kunnen daarbij helpen.

Nederlandse bouwsector

Sterke Punten

Economische opleving gaande

Flexibele arbeidskrachten
(kostenstructuur)

Demografische ontwikkeling

Zwakke Punten

Overcapaciteit en druk op de marges

Restrictieve kredietverlening door de banken

Het niet-residentiële segment heeft het nog steeds moeilijk

Bron: Atradius

Verenigde Staten

- Prestaties blijven naar verwachting robuust in 2016
- Facturen worden na gemiddeld 30 tot 60 dagen betaald
- Nog steeds veel executieverkopen in sommige staten

Overzicht

Beoordeling kredietrisico	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Trend in wanbetaling over de afgelopen 6 maanden		✓			
Ontwikkeling van wanbetaling in de komende 6 maanden	✓				
Trend in insolventies over de afgelopen 6 maanden		✓			
Ontwikkeling van insolventies in de komende 6 maanden		✓			
Financieringscondities	zeer hoog	hoog	gemiddeld	laag	zeer laag
Afhankelijkheid van bankfinanciering		✓			
Algehele schuldenlast van de sector		✓			
Bereidheid van banken om krediet te verlenen aan de sector		✓			
Bedrijfsklimaat	sterke verbetering	verbetering	stabiel	verslechtering	sterke verslechtering
Winstmarges: algemene trend over de afgelopen 12 maanden			✓		
Situatie algemene vraag (verkoop)			✓		

Bron: Atradius

De opleving van de Amerikaanse bouwsector die in 2012 begon, zette zich in 2015 voort. De werkgelegenheid en de gerapporteerde gefactureerde bedragen stegen, en er heerst een gevoel van optimisme onder directieleden in de bouwsector dat de groei in de nabije toekomst zal aanhouden. Het 'Construction Optimism Quotient' van Wells Fargo Equipment Finance onder Amerikaanse aannemers en distributeurs van bouw materieel bereikte nieuwe hoogten in drie van de afgelopen vier jaren, wat culmineerde in een recordhoogte voor 2015.

Verwacht wordt dat de woningbouw in 2015 met 8% is gegroeid en tot eind 2019 robuust zal blijven groeien. Het aantal executieverkopen is de afgelopen 12 maanden met 19% gedaald. In augustus 2015 werd voor slechts 1 op de 1.205 huizen een aanvraag tot executieverkoop ingediend. De utiliteitsbouw ken- de zijn op één na beste jaar sinds 2002, met een stijging van de gerapporteerde uitgaven met meer dan 8% j-o-j. De Amerikaanse markt voor bouw materieel liet verbeteringen zien in 2014 en

2015 en de verwachtingen voor materieelverhuur blijven hoog- gespannen. De werkloosheid in de bouwsector nam verder af, waardoor de kloof met het nationale werkloosheidspercentage kleiner werd. Volgens het Amerikaanse Bureau of Labor Statis- tics (bureau voor arbeidsstatistieken) daalde de werkloosheid in de bouwsector van 8,3% in december 2014 tot 7,3% in december 2015. De werkloosheid in de bouwsector ligt op het laagste ni- veau sinds 2007.

De prognose is dat de bouwproductie in 2016 verder zal groeien, aangezien de Amerikaanse economische groei naar verwachting met 2,9% zal stijgen dankzij de robuuste groei van de particuliere consumptie en de stijgende investeringen. De bouwproductie zal naar verwachting met circa 5% groeien in zowel 2016 als 2017. De versnellende banengroei, de dalende werkloosheid, de toena- me van de bouw van nieuwe woningen en de lagere inputprijzen in de bouwsector hebben het waarschijnlijker gemaakt dat het aantal bouwprojecten zal toenemen. De banken zijn in principe

Verenigde Staten: bouwsector

	2014	2015f	2016f
Bbp-groei (%)	2,4	2,4	2,9
Groei van de toegevoegde waarde van de sector (%)	0,7	3,0	8,0
Aandeel van de sector in de nationale economie (%)			3,3
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 3 jaar (%)			1,7
Gemiddelde groei van de sector over de afgelopen 5 jaar (%)			0,1
Exportgerichtheid			gemiddeld
Concurrentie			sterk

Bronnen: IHS, Atradius

bereid om kredieten te verstrekken aan de bouwsector, maar alleen voor levensvatbare en veelbelovende projecten. Naarmate de segmenten commerciële bouw en woningbouw sterker worden, verbetert het financieringsklimaat voor de bouwsector.

In de Amerikaanse bouwsector worden facturen nog steeds na gemiddeld 30 tot 60 dagen betaald, maar betalingstermijnen van 90 dagen zijn niet ongewoon. Het totale aantal meldingen van betalingsachterstand die we in 2015 binnenkregen en de waarde ervan is gedaald, net als het aantal insolventies. Gezien de positieve groeivoorzichten voor de sector verwachten we dat het aantal meldingen van betalingsachterstand in de eerste helft van 2016 verder zal teruglopen. In lijn met de algemene trend in de VS zal ook het aantal insolventies in de bouw naar verwachting verder afnemen, zij het in een langzamer tempo dan in 2015. Kleine bedrijven in de bouwsector betalen doorgaans nog steeds later, gaan vaker failliet en hebben meer achterstallige schulden dan in andere sectoren. Daarnaast blijven de stijgende lonen, de kosten van de gezondheidszorg voor werknemers en diverse andere kosten drukken op de marges. En hoewel het aantal executieverkopen over het algemeen is gedaald, ligt het percentage wanbetalingen in bepaalde staten, zoals Maryland, Florida, New Jersey en Nevada, nog altijd hoog. De segmenten van de bouwsector die afhankelijk zijn van de energiesector hebben nog steeds te lijden onder de sterk afgenomen investeringen.

Op basis van de positieve ontwikkeling is onze risicobereidheid met betrekking tot de bouwsector de afgelopen jaren gestaag toegenomen. Gezien de hierboven genoemde problemen is echter nog steeds voorzichtigheid geboden, vooral bij kleinere bouwbedrijven. Indien een jaarrekening beschikbaar is, wordt die elk jaar gecontroleerd. Aanvullende 'zachte' kredietinformatie wordt vaker beoordeeld. Om inzicht te krijgen in de relatie tussen onze klant en zijn afnemers, kijken we naar de handelservaringen, zodat we meer zekerheid krijgen. We zullen overwegen om dekking terug te schroeven of stop te zetten als de debiteur wordt geconfronteerd met aanzienlijk verslechterende resultaten, inclusief verliezen, zware schulden, werkkapitaalproblemen, cashflowproblemen of liquiditeitsproblemen, of als zijn betalingsgedrag verslechtert. We gaan op zoek naar elementen die wijzen op groeiende en winstgevendende activiteiten, een positief werkkapitaal, een positieve cashflow en een bevredigende verhouding tussen vreemd en eigen vermogen. We houden ook rekening met minder meetbare aspecten, zoals goodwill, verplichtingen uit hoofde van ziekteverzekeringen, pensioenverplichtingen en juridische geschillen.

Amerikaanse bouwsector

Sterke Punten

De inputprijzen in de bouwsector, vooral in de utiliteitsbouw, zijn gedaald

De bouwsector profiteert van een versnellende banengroei en een dalende werkloosheid

Verwacht wordt dat het tempo waarin bouwondernemingen nieuwe woningen bouwen in 2016 zal versnellen

Zwakke Punten

De neerwaartse druk op de inkomsten houdt aan

Verskillende vacatures raken niet ingevuld omdat veel potentiële werknemers niet over de nodige vaardigheden beschikken (vaardigheden sluiten niet aan op de arbeidsmarkt)

De stijgende huizenprijzen en strenge kredietvoorwaarden maken het voor veel starters op de huizenmarkt onmogelijk om een eigen woning te kopen

Bron: Atradius

Marktprestaties in een oogopslag

België

- De groei blijft naar verwachting zwak in 2016
- Weinig investeringen in openbare werken
- Aantal gevallen van betalingsachterstand en insolventie blijft hoog

De opleving van de Belgische bouwsector blijft traag gaan en de sector doet het nog steeds slechter dan de rest van de economie. Sinds eind 2011 zijn 20.000 banen verloren gegaan in de bouw. Eind 2015 werkten nog zo'n 200.000 mensen in de sector. Belgische bouwbedrijven hebben te maken met hoge arbeidskosten, zeker in vergelijking met bouwbedrijven uit Oost-Europa die actief zijn in België. De overheidsinitiatieven om oneerlijke concurrentie van buitenlandse bedrijven aan te pakken en om de binnenlandse loonkosten te verlagen teneinde het concurrentievermogen op te krikken, hebben tot nu toe weinig opgeleverd. Verwacht wordt dat de bouwproductie in 2016 met slechts ongeveer 1% zal groeien en dat de winstmarges van bouwondernemingen onder druk blijven staan.

De vooruitzichten voor het segment nieuwbouwwoningen blijven zwak en het aantal afgeleverde bouwvergunningen voor woningen daalde in 2015 ten opzichte van het voorgaande jaar. 2014 was echter een uitzonderlijk positief jaar. In de eerste helft van 2014 steeg het aantal afgeleverde woningbouwvergunningen omdat veel kandidaat-bouwers hun aanvragen vóór eind 2013 hadden ingediend om de strengere energieregelgeving te vermijden. De meeste bouwbedrijven in dit segment verwachten een daling in de bouw en oplevering van nieuwe gebouwen in 2016. De vooruitzichten voor renovatiebedrijven zijn positiever: de orders vertonen een stijgende trend, wat toe te schrijven is aan het feit dat het vastgoedbestand in België verouderd is.

Wat het segment utiliteitsbouw betreft, hebben we vastgesteld dat het aantal vergunningen in 2015 lager lag dan in 2014. De overheidsinvesteringen blijven laag (1,7% van het bbp) in vergelijking met het Europese gemiddelde (3% van het bbp). De bouw van infrastructuur wordt nog steeds geconfronteerd met slinkende orderportefeuilles en dalende prijzen. De openbare aanbestedingen lijken het meest getroffen te zijn in Wallonië.

Betalingstermijnen van '60 dagen einde maand' blijven heel gebruikelijk in de sector. Sommige aannemers (met name grote bedrijven) proberen hun liquiditeitsproblemen op te lossen door hun onderaannemers nog later te betalen. Het betalingsgedrag van overheidsinstanties blijft slecht. Zo komt het nog steeds tamelijk vaak voor dat bedrijven die zitten te wachten op achterstallige betalingen van overheidsinstanties hun leveranciers vragen om de betalingstermijnen te verlengen.

Over het geheel genomen zagen we de betalingsachterstand in 2015 toenemen. Gezien de moeilijke marktomstandigheden verwachten we dat het aantal meldingen van niet-betaling en de bedragen ervan hoog blijven.

In 2015 werden 1.868 bouwbedrijven insolvent: een daling van 8% j-o-j. De bouw was goed voor 18% van alle Belgische bedrijfsinsolventies. We verwachten dat het aantal bedrijfsfaillissementen in 2016 verder zal dalen, zij het in een trager tempo. Ondanks deze dalingen blijft het algemene niveau van de insolventiecijfers in de bouw hoog, wat te wijten is aan de gestage stijgingen in de periode 2008-2013. We merken dat bouwbedrijven steeds vaker bescherming tegen hun leveranciers aanvragen (het zogenaamde gerechtelijk akkoord) op basis van de Wet Continuïteit Ondernemingen (WCO).

Ons voorzichtige risicoacceptatiebeleid zou ons moeten toelaten om ons engagement op het huidige niveau te houden. Om onze risicobereidheid op peil te houden, is het nodig dat we de meest getroffen bedrijven/subsectoren identificeren en contact opnemen met afnemers voor up-to-date financiële informatie en prestatievooruitzichten. We hebben analyses uitgevoerd in bepaalde sectoren (infrastructuurwerken en metaalproductie/metaalbouw) als gevolg van het stijgende aantal kredietverzekeringsclaims.

Spanje

- Eindelijk een opleving gaande
- Nog steeds zeer lange betalingstermijnen
- De huidige politieke onzekerheid heeft een remmend effect

De krimp van de Spaanse bouwsector bodemde in 2015 uit, met een bijdrage van 0,3% aan de bbp-groei. Verwacht wordt dat de bouwproductie in 2016 met ongeveer 4% zal groeien, gevolgd door een groei van 5,5% in 2017. Deze opleving is te danken aan het economische herstel van het land, de hogere buitenlandse investeringen en de terugkeer van het ondernemersvertrouwen. De lagere grondstofprijzen versterken de huidige opleving. Wel moet gezegd worden dat dit herstel begonnen is vanaf een zeer laag niveau na jaren van ernstige recessie.

Verwacht wordt dat de woningbouw in 2016 en 2017 met meer dan 4% zal groeien dankzij de toenemende vraag in grote steden zoals Madrid en Barcelona, waar het economische herstel ver vooruit ligt op de rest van het land. De volatiele arbeidsmarkt zou de vraag echter kunnen drukken.

In 2015 ging de commerciële bouw nog achteruit, maar voor 2016 wordt een groei van 2,5% voorspeld. Een echte verbetering in dit segment zal er pas komen wanneer de vraag naar handelsruimte (winkels en kantoren) weer groot genoeg is om de lancering van nieuwe projecten te rechtvaardigen.

Het segment openbare werken leefde in 2015 op (verwacht wordt dat de groei vorig jaar 6% bedroeg) als gevolg van de algemene verkiezingen in december. Indien de huidige politieke onzekerheid met een parlement zonder werkbare meerderheid echter aanhoudt, kan dat een negatief effect hebben op de investeringen. Tegelijkertijd is er nog steeds grote onzekerheid over nieuwe infrastructuurontwikkelingsplannen van de overheid.

De concurrentie in de sector is stilgevallen omdat veel spelers de markt hebben verlaten sinds 2008. In 2015 zijn de winstmarges van de bouwondernemingen licht verbeterd en verwacht wordt

dat deze positieve trend zal aanhouden. De Spaanse woningbouw, utiliteitsbouw en weg- en waterbouw zijn sterk afhankelijk van bancaire financiering. In dit verband zijn de voorwaarden voor externe financiering in 2015 verbeterd dankzij het lagere landenrisico en de betere groeivoorzichten voor de Spaanse economie.

In de Spaanse bouwsector, waar traditioneel later wordt betaald dan in andere sectoren, duurt het gemiddeld nog steeds meer dan 100 dagen voordat een factuur wordt betaald. De afgelopen twee jaar zien we echter een lichte inkorting van de betalingstermijnen en in 2015 is de betalingsachterstand niet toegenomen.

Het aantal insolventies in de bouw nam in 2015 verder af: in de eerste negen maanden van het jaar met maar liefst 25% j-o-j. Gelet op de lagere schuldgraad van bedrijven en de positieve groeivoorzichten verwachten we voor 2016 een verdere terugval van de bedrijfsfaillissementen met ongeveer 10% tot 15%.

Gezien de opleving hebben we ons risicoacceptatiebeleid ten aanzien van de bouwsector versoepeld ten opzichte van voorgaande jaren. Toch blijven we op onze hoede omdat de consolidatie in de sector nog gaande is en de kredietvoorwaarden nog niet volledig versoepeld zijn. Gelet op het feit dat veel bedrijven die actief zijn in de woning- en utiliteitsbouw een hoge schuldenlast hebben, zijn we nog steeds voorzichtig met die segmenten. Hetzelfde geldt voor vastgoedontwikkelaars. Indien de politieke onzekerheid aanhoudt waardoor de overheidsinvesteringen zouden dalen, kan dat negatieve gevolgen hebben voor het segment openbare werken.

Verenigd Koninkrijk

- Veel insolventies in 2015
- Nog steeds zeer lange betalingstermijnen
- Zonnesectorgerelateerd segment loopt gevaar

De bouwsector in het Verenigd Koninkrijk is goed voor meer dan 6% van het Britse bbp en bood in 2015 werk aan 2,1 miljoen mensen. De sector leed zwaar na de kredietcrisis van 2008 maar leefde in 2013 en 2014 op. Dit herstel zwakte echter in 2015 af: de bouwproductie kromp met 2,2% in het derde kwartaal van het jaar, maar tegen het einde van het jaar nam de activiteit weer toe. Het tekort aan geschoolde arbeidskrachten leidt vaak tot uitstel van bouwprojecten.

Ondanks de algemene opleving van de productie voelt de bouw nog steeds de effecten van de afgelopen recessie. Dit bleek vooral in de eerste helft van 2015, toen het aantal insolventies in de bouw fors steeg. Sommige grotere bedrijfsfaillissementen hadden een domino-effect en leidden tot het failliet van hun leveranciers en onderaannemers wegens grote openstaande facturen.

De aanhoudende problemen zijn vooral merkbaar in het offerteproces: bouwondernemingen namen tijdens de recessie contracten aan op basis van voorwaarden die in 2014 en 2015 niet langer houdbaar waren, vooral als gevolg van de grondstofprijsstijgingen en de hogere loonkosten. Veel bouwbedrijven werken nog altijd op dergelijke oude contracten met kleine marges en daarom komen verliezen op deze contracten nog steeds relatief vaak voor, ondanks het feit dat de orderboeken beter gevuld raken. Late betalingen bleven een groot probleem in de sector, met name bij hoofdaannemers die zelf problemen hebben met oude contracten. Het aantal meldingen van niet-betaling vertoonde een stijgende tendens in 2015 en zal naar verwachting hoog blijven in 2016.

Tegelijkertijd hebben veel kleinere bedrijven nog steeds moeite om bankkredieten te krijgen of krijgen ze die alleen tegen oninteressante voorwaarden. Dit gebrek aan financiering heeft

gevolgen voor kleine en middelgrote ondernemingen die hun investeringen, met name in kapitaalgoederen, moeten hervatten om klaar te staan voor een groeiende markt.

Dankzij de opwaartse trend in de bouwproductie sinds 2013/14 kunnen aannemers nu selectiever zijn in de keuze van de contracten waarnaar ze willen meedingen en hebben ze dus meer invloed op de betalingstermijnen. Dit wordt echter enigszins tenietgedaan door de hogere loon- en materiaalkosten, die de marges van bedrijven aantasten. Verwacht wordt dat het aantal insolventies in de bouw dit jaar zal afvlakken, na de stijgende trend in 2015.

In 2014 nam onze risicobereidheid nog toe, maar sinds begin 2015 toen het aantal faillissementen van bouwbedrijven weer begon te stijgen, zijn we weer restrictiever geworden in ons risicoacceptatiebeleid. We blijven de komende maanden voorzichtig voor deze sector en zullen de risico's van geval tot geval beoordelen. De snelheid waarmee sommige recent failliet gegane bouwbedrijven achteruitgingen, benadrukt hoe essentieel het is dat we de meest up-to-date managementrapporten ontvangen van afnemers. Als we deze rapporten regelmatig ontvangen, kunnen we beter gefundeerde beslissingen nemen over kredietlimietaanvragen op basis van zo actueel mogelijk informatie.

We zijn momenteel vooral voorzichtig met bouwbedrijven die sterk afhankelijk zijn van de Britse zonne-energiesector, die heel sterk dreigt terug te vallen na de beslissing van de regering om het teruglevertarief met meer dan 80% te verlagen. Het aantal insolventies in dit segment neemt sinds eind 2015 toe.

Marktprestaties in een flits

Australië

- De prestaties van de bouwsector in Australië blijven zwak, voornamelijk als gevolg van de enorme daling in de bouw van zware mijnbouwgerelateerde industriële, spoor- en haveninfrastructuur na het einde van de sterke stijging van de grondstoffenprijzen.
- De commerciële bouw kromp in 2015, maar zal naar verwachting op middellange termijn opveren dankzij hogere investeringen en de toename van de economische groei. Verwacht wordt dat de woningbouwuitgaven in 2016 verder zullen stijgen onder impuls van de lage rente, de opgekropte binnenlandse vraag en de buitenlandse investeringen.
- In de bouw worden facturen na gemiddeld 90 tot 120 dagen betaald. Het aantal meldingen van niet-betaling is toegenomen en staat op een hoog niveau.
- Het aantal insolventies in de bouw zal naar verwachting afvlakken in 2016, maar het algehele niveau blijft hoog. De schulden zijn toegenomen en de marges zijn gekrompen. Dit is met name het geval bij kleinere bedrijven die weinig mogelijkheden hebben om zich te onderscheiden en dan maar vertrouwen op de prijsconcurrentie om orders binnen te halen.
- Ons acceptatiebeleid blijft voorzichtig, vooral ten aanzien van kleine bedrijven en het mijnbouwgerelateerde segment.
- Naast de focus op het type bouw, is het ook belangrijk om rekening te houden met regionale verschillen. Zo wordt verwacht dat de techniekbouw in Nieuw-Zuid-Wales zal profiteren van investeringen in infrastructuur (wegen, telecomunicatie), in tegenstelling tot staten als Queensland en West-Australië.

India

- De Indiase bouwsector maakt de afgelopen jaren moeilijke tijden door als gevolg van de trage hervormingen, de zwakke investeringscycli, het zwakke ondernemersvertrouwen en de lange wachttijden bij de aankoop van gronden en het verkrijgen van vergunningen.
- De vooruitzichten voor 2016 zijn verbeterd dankzij het betere ondernemingsklimaat en de lancering van grote infrastructuurprojecten door de nieuwe regering.
- Het herstel zal in de praktijk naar verwachting echter een geleidelijk proces zijn, aangezien de sector nog steeds met structurele beperkingen wordt geconfronteerd.
- Bouwbedrijven torsen nog steeds een hoge schuldenlast en blijven het moeilijk hebben om financiële steun te krijgen voor projecten. De kredietverlening aan de sector door de banken is echter toegenomen.
- In de bouw worden facturen na gemiddeld 90 tot 120 dagen betaald.
- We blijven een voorzichtig acceptatiebeleid hanteren ten aanzien van deze sector.
- We volgen veranderingen in het betalingsgedrag op de voet en beoordelen naast financiële informatie ook handelservaringen met afnemers. We gaan ook na hoe sterk de relatie tussen klant en afnemer is.
- Over het algemeen zouden we klanten niet aanmoedigen om hun normale betalingstermijnen te verlengen.

Japan

- De kortetermijnvooruitzichten voor de Japanse bouwsector blijven positief. De sector zal immers profiteren van de groeiende vraag dankzij de opleving in de woningbouw en projecten met betrekking tot de Olympische Spelen van 2020 in Tokio. Daarnaast zijn er enkele andere grote langetermijnprojecten, zoals de maglev-spoorlijn, de verbetering van het hoofdwegennet, en een nieuwe spoorverbinding naar Haneda Airport in Tokio.
- De winstmarges van de bedrijven zijn verbeterd omdat de loonkosten tot nu toe niet zijn gestegen en de materiaalkosten stabiel zijn gebleven. Er wordt verwacht dat de marges in 2016 verder zullen verbeteren.
- Dankzij de algemene bereidheid van de banken om kredieten te verstrekken, krijgen bedrijven die geen zware schuldenlast torsen gemakkelijk toegang tot extra financiering.
- In de bouwsector worden facturen na gemiddeld 90 tot 120 dagen betaald. De afgelopen twee jaar was het betalingsgedrag in deze sector goed.
- Het aantal insolventies in de bouw bleef in 2015 stabiel ten opzichte van het voorgaande jaar en voor 2016 wordt geen stijging verwacht gezien de toegenomen vraag in de bouw en de stabilisatie van de inputprijzen.
- Ons risicoacceptatiebeleid ten aanzien van de bouwsector is over het algemeen open. Kleinere bedrijven met een zwakke financiële positie kunnen het echter moeilijk krijgen in 2016 gezien de overweldigende dominantie van vier grote bouwbedrijven en de mogelijke toename van laaggeprijsde offertes.
- Meer voorzichtigheid is geboden voor exporteurs van bouwmaterialen die afhankelijk zijn van de Chinese markt.
- Een geplande btw-verhoging tot 10% in april 2017 kan de positieve vooruitzichten eerder dan verwacht doen ontsporen. Kleinere bedrijven zouden een mogelijke stijging van de loonkosten minder goed aankunnen wegens een gebrek aan arbeidskrachten.

Mexico

- De Mexicaanse bouwproductie groeide in 2015 met 3%: zowel de woningbouw als de utiliteitsbouw liet groeicijfers optekenen. De groei was vooral te danken aan particuliere investeringen. De woningbouw is opgeveerd dankzij de lage rente op hypothecaire leningen, de verhoogde subsidies en het feit dat huisvestingsmaatschappijen over meer financiële middelen kunnen beschikken.
- De verwachting is dat de bouwproductie dit jaar even snel zal groeien als in 2015. De hervorming van de energiesector en een nationaal infrastructuurplan zouden de aanleg van pijpleidingen en de bouw van energiecentrales en luchthavens moeten stimuleren. De 500 belangrijkste projecten die gepland zijn voor 2016 zouden samen goed zijn voor een investering van MXN 446 miljard (EUR 24 miljard).
- Een verdere daling van de olieprijs, een groeivertraging in de VS, onzekerheid over de rentevoeten en een volatiele peso kunnen echter de prestaties van de sector in 2016 doen ontsporen.
- In de bouw worden facturen na gemiddeld 45 tot 120 dagen betaald. Het is gebruikelijk dat afnemers in deze sector laat betalen, met name in het segment openbare infrastructuur. In 2015 nam de betalingsachterstand door overheidsinstanties en staatsbedrijven toe.
- Omdat de nog steeds onzekere binnenlandse en internationale omgeving gevolgen kan hebben voor de bouwsector, gaan we er voorlopig nog steeds van uit dat de prestatievoorzichten voor 2016 'Matig' zijn.

Turkije

- In 2015 vertraagde de groei van de Turkse bouwsector tot 1% omdat de politieke onzekerheid rond de twee algemene verkiezingen in juni en november 2015 een negatief effect had op de investeringen en aankopen. Een andere negatieve factor was de sterke depreciatie van de Turkse lira.
- Verwacht wordt dat de sector in 2016 met 2,5% zal groeien. De risicosituatie in het segment openbare werken is enigszins verbeterd, maar het segment woningbouw worstelt nog steeds met een overaanbod.
- De winstmarges zijn in 2015 verslechterd als gevolg van de stijgende loon- en grondstofkosten en de wisselkoersvolatiliteit. Daarnaast was er in 2015 een grote onbalans tussen vraag en aanbod, veroorzaakt door het teveel aan spelers in de markt, wat tot zware prijzenoorlogen heeft geleid.
- De bankkredieten aan bouwbedrijven zijn sterk gestegen sinds 2010 en zijn goed voor meer dan 10% van de totale bankleningen. Wegens de hoge schuldenlast in de bouwsector moeten bedrijven hoge zekerheden stellen om een lening te krijgen.
- In de bouwsector worden facturen na gemiddeld 120 tot 180 dagen betaald. De afgelopen twee jaar was de betalingservaring slecht. In 2015 nam het aantal insolventies en meldingen van niet-betaling toe als gevolg van de hoge schuldenlast van bedrijven. In november 2015 vertegenwoordigden de slechte kredieten in de bouwsector een bedrag van EUR 1,3 miljard (3% van alle kredieten in deze sector). De verwachting is echter dat zowel het aantal gevallen van niet-betaling als het aantal insolventies in 2016 zal afvlakken.
- Ons risicoacceptatiebeleid ten aanzien van bouwbedrijven blijft restrictief, met uitzondering van bedrijven die deel uitmaken van sterke groepen en bedrijven zonder liquiditeitsproblemen.
- Voorzichtigheid is ook geboden bij bedrijven die zakendoen in Rusland en Irak.
- Op middellange en lange termijn zou de sector moeten profiteren van de bevolkingsgroei en stedelijke ontwikkeling.

Verenigde Arabische Emiraten

- De scherpe daling van de olieprijs heeft negatieve gevolgen voor de bouwactiviteiten in de VAE. De overheid als grootste opdrachtgever van bouwprojecten (met name infrastructuurwerken) ziet haar begrotingssituatie verslechteren door de dalende olie-inkomsten. De commerciële en residentiële bouw worden geconfronteerd met een verminderde vraag en een afkoeling van de vastgoedmarkt.
- De dalende vraag, de betalingsachterstand en de sterke concurrentie hebben de winstgevendheid van bedrijven uitgehouden, in termen van zowel lagere marges als hogere voorzieningen voor oninbare vorderingen.
- Bouwbedrijven zijn grotendeels afhankelijk van banken om hun behoefte aan werkkapitaal te financieren. De banken zijn echter een zeer restrictief kredietbeleid gaan voeren omdat de bouwsector wordt geconfronteerd met een lage vraag en omdat veel bouwbedrijven al veel schulden hebben.
- In de bouwsector worden facturen nu na gemiddeld 90 tot 180 dagen betaald (90 tot 120 dagen begin 2015). Door de huidige liquiditeitskrapte stellen veel bedrijven hun betalingen uit. Dit heeft een domino-effect, met als gevolg dat veel kleinere spelers moeite hebben om hun betalingsverplichtingen na te komen. Verwacht wordt dat het aantal gevallen van niet-betaling de komende zes maanden met meer dan 30% zal stijgen. Ook het aantal bedrijfssluitingen neemt toe.
- Gelet op het huidige moeilijke ondernemingsklimaat hebben we onze risicobereidheid ten aanzien van alle segmenten van de bouwsector verlaagd. We zijn vooral voorzichtig bij grote debiteuren met een aanzienlijke blootstelling aan overheidsprojecten, afnemers die actief zijn in het infrastructuursegment en bedrijven die ondersteunende diensten voor olielevelen leveren.

Vooruitzichten prestaties sectoren per land

Februari 2016

	Landbouw	Automotive/ Transport	Chemie / Farmacie	Bouw / Bouw- materialen	Duurzame consumptiegoederen	Electronica / ICT	Financiële diensten
België							
Denemarken							
Duitsland							
Frankrijk							
Hongarije							
Ierland							
Italië							
Nederland							
Oostenrijk							
Polen							
Portugal							
Rusland							
Slowakije							
Spanje							
Tsjechië							
Turkije							
VK							
Zweden							
Zwitserland							
Brazilië							
Canada							
Mexico							
VS							
Australië							
China							
Hong Kong	N/A						
India							
Indonesië							
Japan							
Nieuw-Zeeland							
Singapore							
Taiwan	N/A						
Thailand							
VAE							

INHOUDSOPGAVE

UITGEREIDE RAPPORTEN

MARKTPRESTATIES IN EEN
OOGOPSLAG

MARKTPRESTATIES
IN EEN FLITS

OVERZICHTSTABEL

SECTORPRESTATIES

Voeding	Machines	Metaal	Papier	Diensten	Staal	Textiel

Uitstekend

Goed

Redelijk

Matig

Slecht

Sectorprestaties

Veranderingen sinds december 2015

Europa

Denemarken

Bouw/Bouwmaterialen

Verhoogd van matig naar redelijk

Zowel de woningbouw als de utiliteitsbouw leefden in 2015 op. Bovendien daalde het aantal insolventies. We hebben onze risicobereidheid ten aanzien van deze sector verhoogd.

Duitsland

Landbouw

Verlaagd van goed naar redelijk

De verkoop in de segmenten zuivel en vlees is sterk teruggeval-
len, terwijl de prijzen voor granen en diervoeders gedaald zijn.
De sector heeft te lijden onder het lopende Russische invoerver-
bod en de afnemende vraag uit China.

Portugal

Voeding

Verhoogd van redelijk naar goed

De sector liet sterke prestaties optekenen in 2015. Het aantal be-
drijven die actief zijn in de voedingssector is toegenomen.

Diensten

Verhoogd van redelijk naar goed

Het toeristische segment is de afgelopen jaren gegroeid en zal
dat naar verwachting ook in 2016 doen. Een versoepeling van
het bezuinigingsbeleid zal waarschijnlijk helpen om de particu-
liere consumptie te verhogen, wat de dienstensector ten goede
zal komen.

Spanje

Automotive

Verhoogd van redelijk naar goed

Verwacht wordt dat de autoproductie in 2016 en 2017 zal toe-
nemen, gezien de robuuste investeringen door grote autofabri-
kanten en de stijgende export. Tegelijkertijd zal de binnenlandse
vraag in 2016 naar verwachting met 10% groeien dankzij de eco-
nomische opleving en de lage olieprijs.

Zwitserland

Bouw

Verlaagd van goed naar redelijk

Het risico dat de bedrijfsinsolventiecijfers van deze sector in
2016 zullen stijgen, is toegenomen.

Azië/Oceanië

Indonesië

Landbouw

Verlaagd van goed naar redelijk

Het aantal gevallen van niet-betaling in deze sector is gestegen tot een hoog niveau.

Singapore

Bouw/Bouwmaterialen

Verlaagd van redelijk naar matig

Machines/Engineering

Verlaagd van goed naar redelijk

Beide sectoren hebben te lijden onder de lagere economische groei in Singapore en de regio en onder de afgenomen investeringen. Verwacht wordt dat de particuliere bouwactiviteit in 2016 zal vertragen als gevolg van het grotere aanbod van afgevoerde private woonprojecten en kantoren.

Verenigde Arabische Emiraten

Landbouw

Verlaagd van uitstekend naar goed

Papier

Verlaagd van goed naar redelijk

Beide sectoren worden geraakt door de huidige economische recessie.

Chemie

Verlaagd van goed naar redelijk

De lage olieprijs hebben een directe negatieve invloed op de chemische sector, met name op het segment petrochemie.

Bouw

Verlaagd van redelijk naar matig

Duurzame consumptiegoederen

Verlaagd van redelijk naar matig

Elektronica/ICT

Verlaagd van redelijk naar matig

De prestatievooruitzichten voor 2016 zijn voor al deze sectoren zwak, en het aantal kredietverzekeringsclaims is fors gestegen.

Voeding

Verlaagd van goed naar matig

Het aantal gevallen van niet-betaling is sterk toegenomen en het aantal insolventies ligt hoog.

Metaal

Verlaagd van redelijk naar matig

Staal

Verlaagd van redelijk naar matig

Beide sectoren hebben te lijden onder de verslechtering in de bouwsector.

Textiel

Verlaagd van redelijk naar matig

Er zijn verschillende insolventies geweest in de sector, en de prestatievooruitzichten voor 2016 zijn zwak.

Hebt u deze Market Monitor met interesse gelezen? Kijkt u dan ook eens op onze website www.atradius.nl. U vindt hier nog meer Atradiuspublicaties die zich richten op de mondiale economie, waaronder diepgaande landenrapporten, advies over creditmanagement en artikelen over actuele busnessttopics.

Actief op Twitter? Volg [@atradiusNL](https://twitter.com/atradiusNL) of zoek op [#marketmonitor](https://twitter.com/hashtag/marketmonitor) om up to date te blijven met de nieuwste versie.

Volg Atradius op Social Media

[@atradiusNL](https://twitter.com/atradiusNL)

[Atradius-
Nederland](https://www.linkedin.com/company/atradius-nederland)

[atradiusNL](https://www.youtube.com/atradiusNL)

Atradius N.V.
David Ricardostraat 1 · 1066 JS Amsterdam
Postbus 8982 · 1006 JD Amsterdam
Nederland
Tel.: 020 553 9111

info@atradius.nl
www.atradius.nl